

ITINERARIS ROMÀNICS PELS VOLTANTS DEL MONTSENY I

JOSEP PAGÈS I ROVIRA

INTRODUCCIÓ

Al Montseny trobem tot un compendi de cims, de pobles, d'indrets, de paisatges, de racons poètics i també d'art, concretament d'art romànic. Hi ha reguitzell de construccions romàniques escampades per tot el massís, tant pel cantó de llevant i de ponent, com de migjorn i de tramuntana; unes són petites esglésies rurals i altres esglésies parroquials. Però totes tenen un lligam comú, el romànic, un art que s'integra dintre de la seva geografia. Algunes se situen dintre de les valls i altres al mig dels pobles, al costat d'un riu, envoltades de paisatges encisadors i a llocs poètics com els descrits per Guerau de Liost, el poeta de Montseny. És a dir, que tot contemplant i admirant els edificis romànics podrem gaudir de tot l'encís del Montseny.

El propòsit és oferir unes rutes per les contrades del Montseny, siguin pels seus pobles o pels seus indrets feréstecs, mostrant com s'hi pot arribar, i així admirar i conèixer unes mostres d'art, que és ben nostre i no hem d'oblidar. Al contrari, s'ha de reviuir-lo tot visitant-lo, admirant-lo, fotografiant-lo i gaudint-lo.

A causa de la dispersió i llunyania dels edificis romànics el temps previst per realitzar les visites pot exigir més d'una jornada. Per això els monuments romànics han estat agrupats en itineraris independents per tal de poder esplaïar-nos més i tenir temps per a conèixer-los i entendre'ls. Ara es presenta el primer itinerari.

DESCRIPCIÓ DE L'ITINERARI

Les rutes circulars permeten iniciar el recorregut per on interressi més. En aquest primer itinerari es descobreixen les esglésies romàniques del Vallès a partir de Sant Celoni. Si es procedeix d'altres llocs de Catalunya, s'hi pot arribar per l'AP-7, sortida 11. Es comença a la part de llevant del nucli urbà

de Sant Celoni on hi ha la capella romànica de Sant Ponç, un edifici romànic del segle X i reformat els segles XII i XIII.

Cal tornar a la C-35 direcció Granollers, fins a l'encreuament, a uns dos Kms, amb la C-743/BV-5301, direcció a Santa Maria de Palautordera, i arribar al poble de Sant Esteve de Palautordera, on hi ha l'església parroquial romànica de Sant Esteve del segle XI.

Se segueix per la C-743/BV-5301 i abans del PK-11, tot just després de travessar el pont sobre la Tordera, a mà dreta, es troba la capella de Sant Roc de ca n'Illa, petit temple rural del segle XII.

Es continua per la mateixa carretera fins arribar al poble del Montseny, on s'entreveu el perfil de l'edifici de l'església de Sant Julià de Montseny amb el seu campanar llombard un xic inclinat del segle XI.

De nou a la C-743/BV-5301 i fins al PK-15, on un trencall, a mà dreta, front del restaurant de Can Bessa, mena cap a la masia de Can Cervera, on hi ha les restes de la capella romànica de Santa Anastàsia de Montseny del segle XI.

Altra vegada cap a la C-743/BV-5301, on tot passat el PK-18 s'arriba a un llogaret anomenat Montseny d'Amunt, amb la seva capelleta de Sant Martí de Montseny del segle X, modificat el segle XVI; el trencall per anar-hi és a mà esquerra.

La C-743/BV-5301 mena cap a la plana de Vic passant pel Coll Formic i el Brull. En aquest petit nucli es troba l'església parroquial romànica de Sant Martí del Brull del segle XI.

Una mica més enllà hi ha la vila de Seva, on girant a la dreta s'agafa la carretera C-743B/BVV-5303 fins a una cruïlla de carreteres, on el vial canvia de numeració, ara és GI-520. Es creua la vila de Viladrau i cap el PK-17 hi ha un encreuament, a mà dreta, amb la GI-5201, via que mena cap a Santa Fe del Montseny. Es passa pel Coll de Sant Marçal, on hi ha l'església romànica de l'antic cenobi de Sant Marçal del Montseny, petita esglesiola del segle XI.

Seguint per la mateixa carretera, però ara amb el nom de BV-5114, es travessa el paratge de Santa Fe i passat el PK-21 es pren un trencall a mà dreta amb pista asfaltada que seguint per tot el vessant sud del massís del Montseny s'arriba al poble de la Costa del Montseny, on es pot visitar l'església parroquial de Sant Esteve de la Costa, edifici romànic del segle XII.

Des d'aquest lloc, i per la carretera BV-5119, es baixa al llogaret de Mosqueroles, i abans d'arribar-hi, hi ha, a mà dreta, un trencall, a uns 200 metres del PK-3, una carretera de terra, transitable, que mena ben aviat a l'edifici eclesial de Santa Magdalena de Mosqueroles, temple romànic del segle XI.

De volta a la carretera BV-5119, cap anar fins a Sant Celoni, travessar la població fins a la C-35 i agafar aquesta via, direcció Hostalric, fins a la bifur-

cació amb la carretera BV-5116, que mena a Gualba. En aquesta població es troba l'església parroquial romànica de Sant Vicenç de Gualba, un edifici del segle XI.

SANT PONÇ DE SANT CELONI

L'edifici originàriament pertanyia a l'ordre dels Cavallers Hospitalaris de Sant Joan de Jerusalem i era la capella d'un hospital de mesells o leprosos; aleshores era dedicada a Sant Nicolau, patró de l'Hospital. L'església estava situada fora de la vila. Els hospitalers hi establiren la comanda de Sant Celoni, des de l'any 1151 fins al 1405.

És un edifici eclesial d'una sola nau, rectangular i un xic allargada desproporcionadament i d'una gran rusticitat. La nau és coberta amb volta de canó seguit molt apuntada. Té un important absis rodó a l'extrem de llevant; exteriorment és totalment llis amb una sola finestra centrada, de doble esqueixada. Hi ha, a més, dues finestres de doble esqueixada a cada un dels murs laterals i una finestra d'espitllera a la façana de ponent.

El primitiu portal d'arcada amb dovelles és a costat de migjorn, hi ha una porta més moderna a la façana de ponent, sobre el qual s'aixeca un campanaret de cadireta d'un sol ull. La façana sud no és recta, sinó que marca dues alineacions ben distintes, com si el temple s'hagués construït en dues repeses.

Ermita de Sant Ponç. Sant Celoni.

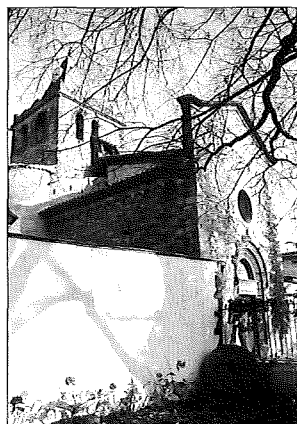
Detall de l'ermita de Sant Ponç. Sant Celoni.

La capella de Sant Ponç és un edifici de procedència preromànica, possiblement del segle X ja que té en diversos panys de paret restes amb "opus spicatum". Es va reformar entre finals del segle XII i el segle XIII, amb volta molt apuntada i reforçada amb contraforts exteriors.

SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA

De l'edifici dels segles IX i X no ens ha arribat res. Es tracta d'una església de construcció romànica llombarda de finals del segle XI molt modificat exteriorment. A l'interior s'hi veu encara part de la nau i el cimbori. L'absis fou destruït l'any 1936 i després de la guerra es reconstruí amb maons. Exteriorment es veu bé en el campanar, situat sobre el cimbori, la part antiga romànica que correspon al cos baix amb les finestres actualment tapades.

En el mur de migdia també s'observen unes arcuacions llombardes en una paret que per la seva situació havia de correspondre a la façana sud d'un antic creuer o transsepte.

Església de Sant Esteve de Palautordera.

Aquestes restes permeten assegurar que l'església romànica tenia una planta en creu.

El presbiteri era format per tres absis. Les dues absidioles laterals són actualment desaparegudes. Només es conserven els arcs de mig punt que s'obren al presbiteri; també a mitja nau, sostinguda per quatre petxines, s'aixeca una cúpula que serveix de base al campanar.

L'edifici romànic va ser modificat en el segle XVI. S'hi feren, entre altres coses, una façana gòtica, igualment destruïda el 1936.

SANT ROC DE CA N'ILLA (FOGARS DE MONTCLÚS)

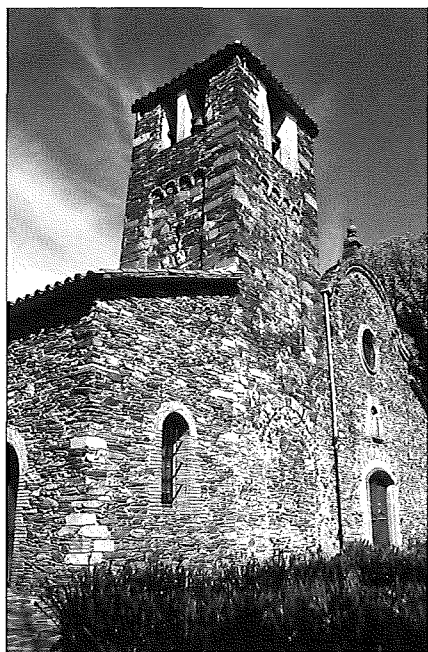
Molt a la vora de la masia de ca n'Illa i a sobre la Tordera hi ha l'ermita de Sant Roc, un edifici que ha sofert moltes reformes des de la seva construcció. L'església primitiva podria ser del segle XII, però en sofrí moltes alteracions, una en el segle XVII. Durant el segle XIX va caure part de la volta i va restar uns quinze anys abandonada, fins que es va reparar tota la coberta.

La primitiva església estava dedicada a Santa Maria de l'Illa. La coberta és actualment amb teulada de dos vessants que arriba fins i tot a l'absis; se sosté sobre quatre arcs formers moderns del segle XVII. Hi ha una porta tapiada a la façana de tramuntana i una altra més d'època més moderna a la façana de ponent. Del primitiu edifici romànic resten les parts baixes del mur de l'absis i part dels murs de les parets laterals. L'absis és enguixat per dins i arrebossat a l'exterior.

Ermita de Sant Roc de ca n'Illa.

SANT JULIÀ DE MONTSENY

Església de Sant Julià de Montseny.

De l'església romànica només en queda el campanar de construcció llombarda i alguns murs que formen part de l'actual edifici barroc.

El campanar, que presenta una lleugera desploma vers a la nau central, és una torre de planta rectangular de dos pisos, amb rengles de quatre arcuacions a cada cara. A l'alçada entre els dos pisos, també a cada una d'elles, s'obra una estreta espiellera, que són les úniques obertures romàniques visibles. La torre queda rematada amb finestres malformades sota una coberta a quatre vessants. Al l'interior del campanar s'hi guarden unes petites columnes romàniques, que podrien provenir de les antigues obertures del campanar.

A la façana principal s'entreveu una arcada d'una portalada tapada, de filiació molt dubtosa. Les profundes modificacions sofertes han emmascarat

totalment el caràcter d'aquest campanar, que probablement devia ser més alt, amb finestres geminades als pis superior.

Segons la seva tipologia arquitectònica, la seva construcció es pot situar al llarg del segle XI. Se suposa que la primitiva església de Sant Julià era un edifici romànic de tres naus. En el segle XIII s'afegiren nous altars, el que va motivar l'ampliació i modificació de l'església. En el segle XVII es va remodelar i de nou es va modificar el segle XIX. Aquestes darreres modificacions li han donat un aspecte d'edifici dels tipus barroc.

SANTA ANASTÀSIA DE MONTSENY

L'església de Santa Anastàsia presidia el veïnat de Vila-seca. Les restes romàniques de la capella es limiten a les parts baixes dels murs i de l'absis, a unes alçades variables, entre 1,7 i 0,5 m. des de l'exterior. A l'interior es veu perfectament dibuixada la forma de la planta, que consta d'una sola nau encapçalada a llevant per una absis semicircular, obert a la nau amb un simple plec en degradació.

Restes de l'església de Santa Anastàsia de Montseny.

L'únic element arquitectònic que es conserva és una part de la portalada. El seu aparell és molt rústec i en l'obra no s'hi aprecien decoracions, ni faixes llombardes, ni reforços que corresponguin a cap arc former. Es pot datar com una obra rústega del segle XI.

L'aparell que falta es va fer servir per la construcció de la veïna masia de Can Cervera.

SANT MARTÍ DE MONTSENY D'AMUNT

Montseny d'Amunt, veïnat constituït per un hàbitat dispers, té el seu centre cultural en l'actual ermita de Sant Martí. És una petita església d'una sola nau allargada amb un santuari trapezial interior, que no destaca a l'exterior. Per fora la capella fa la impressió d'un edifici rectangular. Té la coberta amb encavallades i cabirons de fusta i teula corba.

Les tres úniques finestres són irregulars i molt matusseres, situades a les façanes de llevant i migjorn. A la façana de ponent hi ha una porta moderna i un campanar de cadireta. La llargada de la nau fa pensar en afegits posteriors.

La data de construcció no és massa concreta degut a les modificacions fetes en l'edifici. La construcció no presenta cap característica romànica però

per alguns trets sembla una construcció arcaica preromànica del segle X. L'edifici va ser modificat en temps moderns, possiblement en el segle XVI.

Ermita de Sant Martí de Montseny d'Amunt.

SANT MARTÍ DEL BRULL

Església de Sant Martí del Brull.

L'església de Sant Martí és un edifici que ha estat profundament modificat, sobretot en el seu interior, però conserva sencera la carcassa exterior original, i són detectables les reformes realitzades en època barroca quan és completa amb el massís campanar de torre a la façana de ponent.

L'edifici eclesial consta d'una única nau capçada per un absis semicircular, que s'obre a la nau amb un simple plec. L'absis és cobert amb volta de canó de quart d'esfera i la nau en volta de canó, reforçada per arcs torals. Interiorment l'absis és decorat amb cinc nínxols semicirculars, separats per semicolumnetes i s'hi obre tres finestres de doble esqueixada. La il·luminació de la nau és amb finestres, obertes als murs nord i sud.

La porta d'entrada actual s'obre a la façana de ponent, però la porta original, avui aparedada, és situada al mur de migdia, on fou construït un atri, del qual només es conserven dos pilars amb els seus arcs corresponents. Tot l'interior és decorat al gust barroc, llevat de l'absis, que fou restaurat amb motiu del descobriment i arrencament de les pintures murals romàniques.

La decoració exterior de l'absis és format per un fris d'arcuacions que emmarquen unes finestres cegues, agrupades mitjançant lesenes. En el mur de migjorn, sols hi ha un fragment amb decoració llombarda a base de grups d'arcuacions delimitades per bandes llombardes.

Respecte a la data de construcció, romànica llombarda, es creu que fou bastida durant la segona meitat del segle XI. En el segle XVI l'edifici sofrí algunes reformes com el portal de ponent i en el segle XVIII fou sobrealçada la coberta i la façana de ponent, d'estil barroc; també es va aixecar el campanar a la part esquerra de la façana.

SANT MARÇAL DE MONTSENY

Sant Marçal era una petita comunitat religiosa. L'any 1066 els senyors de Les Agudes afavoriren el priorat i el transformaren en abadia i hi construïren l'església. El temple actual correspon a un edifici d'una sola nau, molt allargada, encapçalada per un absis semicircular obert a la nau amb dues gradacions que formen un estret art presbiterial. La nau és coberta amb una volta de canó seguit de mig punt i de quart d'esfera en la conca de l'absis. Com elements arquitectònics hi ha la finestra absidal

Església de Sant Marçal de Montseny.

de doble esqueixada i un ample campanar d'espadanya de dos ulls a la façana de ponent, on s'obre el portal rectangular i descentrat, d'època més tardana.

El mur interior, de la part de migdia, conserva dues portes, una d'elles convertida en armari, que comunicaven amb el recinte monacal, avui hostel.

La coberta és de teula de ceràmica sense cap ràfec ni cap element arquitectònic.

L'església original del segle XI fou allargada posteriorment pel cantó de ponent en el segle XII.

SANT ESTEVE DE LA COSTA DEL MONTSENY (FOGARS DE MONTCLÚS)

L'edifici actual no correspon pas a la primitiva construcció romànica que devia haver-hi a principis del segle X. Antigament era una església de tres absis en creu de forma trilobulada. Es tracta d'un edifici de llarga nau sensiblement rectangular, coberta amb volta de canó seguit. Actualment ha quedat molt desfigurada pels afegitons de les capelles laterals.

Quan es va fer la sagristia es va escapar l'absis lateral de migjorn i es va modificar per tal de donar-li l'aparença de la forma trilobulada.

A l'absis central hi ha una finestra de doble esqueixada i a l'absidiola lateral esquerra té una finestra d'escletxa. Al final del mur de la nau, a migjorn hi ha una finestra de doble esqueixada i a la façana de ponent una

Església de Sant Esteve de la Costa del Montseny.

finestra d'esclatxa. La coberta de la nau és de teula corba amb un petit ràfec de llosa de llicorella.

La porta d'entrada està situada a migdia. A la façana de ponent s'insinua l'anterior existència d'un campanaret d'espadanya; avui el campanar és una torre quadrada, que fou construïda en el segle XVII. Al costat de l'església hi ha un bonic comunidor.

L'església sofrí l'afegitó de dues capelles per banda també durant el segle XVII. El conjunt bàsic de l'edifici correspon a una reconstrucció romànica del segle XII.

SANTA MAGDALENA DE MOSQUEROLES (FOGARS DE MONTCLÚS)

A finals del segle XI els monjos de l'abadia de Sant Marçal del Montseny construïren una residència on hi ha l'església de Santa Magdalena i prengué el nom de Sant Marçal de Baix.

Del monestir o dependències dels monjos resta només la gran església romànica, de planta basilical, de tres naus, encapçalada per un absis i dues absidioles de planta semicircular.

Les naus primitives devien tenir tres trams, un dels quals, el de l'extrem de ponent, fou escapçat, o no es va arribar a construir mai. Les naus són tancades amb una nova façana que té un campanaret de dos ulls. La nau

Església de Santa Magdalena de Mosqueroles.

central és coberta amb una volta de canó seguit de perfil apuntat, més alta que l'absis, de manera, que sobre l'arc d'obertura de l'absis hi ha una finestra de doble esqueixada amb dos ulls de bou a cada costat. Les naus laterals i les absidioles no són exactament simètriques. Les voltes de l'absis i de les absidioles són de quart d'esfera. Altres elements arquitectònics són l'arc en degradació de l'absis central i les finestres de doble esqueixada centrades a cada absis. L'exterior dels murs de l'absis és llis, sense arcuacions i amb lesenes als extrems i un sòcol.

L'església de Santa Magdalena de Mosqueroles és una construcció romànica senzilla i sense decoració de cap mena, construïda el segle XI.

SANT VICENÇ DE GUALBA

L'església de Sant Vicenç no conserva la planta original romànica. Sembla que el primer edifici eclesial es basava en una sola nau.

De la primitiva església romànica del segle XI se'n conserven la capçalera i la façana. En els segles XVI i XVII s'hi construïren dues naus laterals. El sostre és compost per una volta de canó amb la coberta de dos vessants acabada amb teula àrab.

Església de Sant Vicenç de Gualba.

Els alçats d'aquesta estructura són diferents, el d'entrada a causa d'una ampliació és més alt, n'hi ha un altre de menys alçada i l'últim, el que pertany a l'absis, és el més baix. Per accedir a l'espai absidial s'han de superar dos esglaons; està dividit per tres àmbits formats per tres arcs de diferent alçada, el primer dels quals és apuntat. Abans d'arribar al quart d'esfera de l'absis hi ha dues fornícules encabides una a cada paret lateral. Al fons de l'absis hi ha tres finestres en forma d'espitllera.

L'estructura exterior de l'absis és formada per dues parts, una de més alta que és la que està unida a la nau i de dimensions més reduïdes. Aquest darrer espai està decorat amb tres grups d'arcuacions llombardes; cada grup està separat

amb lesenes i en cada espai hi ha una finestra. La situada més al centre de l'absis és la més ben proveïda de decoració, amb una arquivolta en forma de dents de serra.

La façana principal del temple és formada per un portal, l'arc del qual és constituït per dovelles sense decorar. S'hi obren tres finestres, una a cada costat del portal i una a la part superior. Les obertures són geminades, amb un mainell central que té al cap un capitell sense decoració. A aquestes finestres confereixen un tret de singularitat que ve accentuat per la forma de la porta. La façana fou restaurada per la Diputació de Barcelona els anys 1955-1958.